

N:o 198.

Af herrar **K. E. von Geijer** och **N. Andersson** i Pettersborg, *i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt löne-reglering för de vid dem anställda lärare.*

I Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående ändrad anordning af rikets läroverk har af Kungl. Maj:t beträffande de så kallade småläroverken, i öfverensstämmelse med den af kommittén uttalade mening, föreslagits, att sagda läroverk — med undantag af dem, som föreslås till indragning eller utvidgning till högre läroverk — skulle uppdelas i realskolor endast för gossar och i samskolor.

Jag vill här icke ingå på de principiella invändningar, som kunna göras mot lämpligheten af sistnämnda skolform, utan endast framhålla, att allmänna meningen utan undantag i detta afseende i värde sätter förstnämnda skolform betydligt före samskolan, och att det hufvudsakliga skälet, som föranlett vederbörande att föreslå denna skolform, varit det ekonomiska, en synpunkt som väl får anses häfdad jämväl af kommittén och Kungl. Maj:t.

Såsom bästa mätare af hvarje läroverks betydelse och i följd häraf såsom grund för läroverkens uppdelning har af kommittén ansetts lärjungeantalet i de olika läroverken. I sammanhang härmed framhåller emellertid kommittén, att det vore dock så till vida olämpligt att med lärjungeantalet såsom indelningsgrund uppdraga bestämda gränser, som i fråga om fall, hvilka låge nära gränsen, hvar denna än sattes, ett sådant förfaringssätt alltid blefve i någon mån orättvist, men att denna olägen-

het vore mindre än den, som uppkomme, därest man sökte med användande af andra synpunkter åstadkomma en gruppering, den nämligen att man råkade in i ett mer eller mindre godtyckligt värderande af allahanda omständigheter, därvid diskussionen om ett rättvist afgörande blefve svår att bringa till ett slut. Riktigheten af detta resonnemang måste medgifvas, och den bästa indelningsgrund, som stått kommittén till buds, då kommittén gifvetvis nödsakats att söka en generell sådan, torde hafva varit den valda eller lärjungeantalet, men å andra sidan tyckes ju kommittén själf medgifva — och det är detta jag vill framhålla — att denna indelningsgrund är, åtminstone i vissa fall, mekanisk och att äfven andra omständigheter kunde hafva ett berättigadt anspråk att blifva beaktade.

Efter uttalande af ofvan angifva mening och sedan framhållits, att 120 stycken lärjungar vore ett för bildande af ett sexklassigt gossläroverk tillräckligt antal, äfvensom att, hvad de nuvarande lägre läroverken anginge, nämnda antal kunde beräknas för sådana, som »nu» i fem klasser hade omkring 100 lärjungar, har kommittén föreslagit, att de läroverk, som kunde visa detta lärjungeantal, borde utvidgas till sexklassiga gossläroverk. I närmaste öfverensstämmelse härmed har departementschefen föreslagit till ombildning till gossläroverk de läroverk, som nu hade eller »syntes» kunna påräkna minst 100 lärjungar i 5 klasser. Med anledning af en vid kommitténs utlåtande fogad reservation anför departementschefen vidare, att det låge makt uppå, att samskolan, särskildt i begynnelsen af dess tillvaro, finge arbeta under möjligast gynnsamma förhållanden; en viktig betingelse härför vore, att samskolans klasser ej blefve för stora; de vid samundervisningen ovana lärarne och lärarinnorna borde ej hafva flera lärjungar att handleda åt gången än att de kunde ägna noggrann uppmärksamhet åt hvarje särskild lärjunges individuella anlag och utveckling; då vidare ett läroverks ombildning till samskola alltid komme att vålla kostnader och besvär samt dessutom kräfde en rätt lång öfvergångstid, borde endast sådana läroverk undergå dylik ombildning, om hvilka man kunde förutse, att den nya skolformen för någon längre tid blefve bestående, enär en ombildning till samskola för att kanske omedelbart efter ombildningens fullständiga genomförande återgå till samskolor vore förenad med många och afsevärda olägenheter. Härjämte, då fråga är om Mariestads läroverk, som med afseende å lärjungeantalet faller under den af kommittén föreslagna siffran, men som det oaktadt föreslås att ombildas till gossläroverk, anför departementschefen såsom stöd för förslaget härom jämväl den omständigheten, att staden synes vara

stadd i rask utveckling. Sålunda, enligt departementschefens, af Kungl. Maj:t biträdda, mening, borde till realskola för gossar ombildas de läroverk, hvilka »synas» kunna påräkna minst 100 lärjungar i 5 klasser, de, om hvilka kan förutses, att samskoleformen ej för någon längre tid kan blifva bestående, samt de, som äro belägna i samhällen, som synas stadda i mycket rask utveckling.

Jag vågar påstå, att Trelleborgs stads samhälle fyller dessa betingelser.

Den statistik angående lärjungeantalen i de olika läroverken, som kommittén följt, omfattar tioårsperioden 1891—1900. I handlingarna angifves jämväl lärjungeantalet för höstterminen 1901. Enligt denna statistik visar lärjungeantalet vid Trelleborgs läroverk för sagda tvåårsperiod endast medelsiffran 37.9. Jag vill hålla före, att denna statistik i detta sammanhang lätt kan verka vilseledande. Efter midten af 1890-talet, hvilken tidpunkt kan betecknas såsom en vändpunkt för Trelleborgs stad, har på stadens bekostnad vid läroverket undervisningen uppehållits, utöfver i statens tre klasser, under år 1898 i en fjärde och därefter i en fjärde och en femte klass. Efter att år 1897 visat en medelsiffra af endast 28, har lärjungeantalet varit följande:

1898	v. t.	27	h. t.	42
1899	»	46	»	63
1900	»	65	»	76
1901	»	78	»	71
1902	»	70	»	71
1903	»	71	»	81
1904	»	83		

Dessa siffror torde, om än år 1901 och 1902 visa en sänkning, hvilken jag dock vågar beteckna såsom tillfällig, angifva en bestämd tendens till konstant stigning och så stark, att den tidpunkt ej är långt aflägsen, då lärjungeantalet uppnått siffran 100. Och vill jag, i likhet med hvad stadsfullmäktige i Trelleborg uti sitt med anledning af kommittéutlåtandet afgifna yttrande gjort, framhålla, att, därigenom att staden varit nödsakad att upptaga terminsavgifter, varierande emellan 100 och 75 kronor för läsåret, af lärjungarne i 4:de och 5:te klasserna, medellösa och mindre bemedlade föräldrar i staden och å den kringliggande landsbygden afhållits från att sända sina barn till läroverket, samt att utan denna omständighet lärjungeantalet säkerligen skulle varit ett å två tiotal högre. Detta sista påstående undandrager sig visserligen hvarje försök till bevis,

men en hvar med förhållandena förtrogen, särskildt med fästadt afseende å den stora folkmängden å kringliggande orter, som höra till de tätast bebyggda i hela landet, torde gifva stadsfullmäktige rätt härutinnan. Såsom en bidragande orsak till det relativt låga lärjungeantalet torde ock få betecknas den omständigheten, att — sedan år 1882 af Kungl. Maj:t föreskrifvits, att läraretjänster vid pedagogier och treklassiga läroverk, hvilka därefter blefve lediga, skulle tills vidare upprätthållas på förordnande — under de sista åtta åren vid skolan endast rektor innehaft ordinarie befattning och öfriga läraretjänster uppehållits på förordnande och dessas innehafvare växlat snart sagdt hvarje termin. Att sålunda Trelleborgs läroverk, som redan nu räknar 83 lärjungar, faktiskt tillhör dem, hvilka i fem klasser »synas» kunna påräkna omkring 100 lärjungar, förefaller mig till full evidens framgå af de angifna förhållandena.

I detta sammanhang vill jag upprepa följande, som af stadsfullmäktige i deras angifna utlåtande anförts: beslutes läroverkets ombildning till samskola, skulle staden nödgas underkasta sig stora uppoffringar för uppförandet af en dyrbar samskolebyggnad — det af staden med ej obetydliga kostnader anskaffade läroverkshus synes fullt tillräckligt för en realskola för endast gossar, men vore alldeles otillräckligt för en samskola med dess till allra minst 156 beräknade lärjungeantal — kostnader som helt visst snart skulle visa sig hafva varit onödiga, då troligt vore, att många år icke komme att förflyta, innan lärjungeantalet så vuxit, att samskolan måste upplösas och särskilda skolor med särskilda lokaler anordnas; nödgades man därtill måhända från början insätta parallellklasser, så vore det mest talande skälet för upprättandet af en samskola — det ekonomiska — bortfallet. Under alla förhållanden torde lärjungeantalet i de särskilda klasserna blifva så stort, att departementschefens härofvän anförda mening, att antalet icke borde vara större, än att läraren och lärarinnan kunna ägna noggrann uppmärksamhet åt hvarje särskild lärjunges individuella anlag och utveckling, ingalunda skulle förverkligas.

För Trelleborgs stads samhälle utgör, såsom nämnts, midten af 1890-talet en epokgörande tidpunkt. Därefter kan staden visa ett mycket afsevärdt uppsving och ett framåtgående på alla områden. Många omständigheter hafva gifvetvis härtill samverkat, hvilka jag i detta sammanhang ej anser tjänligt upprepa, men jag vill endast framhålla, att den direkta post- och passagerarförbindelsen mellan Sverige och kontinenten efter år 1897 går öfver Trelleborg. Fabriker och andra industriella företag hafva nyinrättats eller utvidgats samt handel och sjöfart ökats. En god mätare

härpå torde stadens af stadsfullmäktige de olika åren fastställda utgifts- och inkomstförslag samt den af staden utgående bevillning utgöra. Det för 1896 sålunda i december 1895 uppgjorda förslag slutade på en summa af 74,949 kronor 28 öre och det för innevarande år uppgjorda å 196,961 kronor 67 öre. Jag vill här anmärka, att den hvarje bevillningskrona påförda kommunala uttaxeringen under sagda och däremellan liggande år varit densamma. Bevillningen utgjorde för samma år respektive 9,383 kronor och 19,687 kronor 74 öre. Vidare vill jag, med anmärkande att postbåtarna äro befriade från dylika afgifter, påpeka, att uppburna hamn- afgifter i Trelleborg utgjorde under år 1895 48,664 kronor 93 öre och under år 1903 80,000 kronor.

Under inflytande af dessa omständigheter och under känslan af det tvingande däri, hafva Trelleborgs stad och Trelleborgs landskommun hos Kungl. Maj:t gjort framställning om de båda kommunernas jämte vissa delars af angränsande Kyrkoköpinge kommun förening till en; och finnes grundad anledning att antaga, att Kungl. Maj:t redan under innevarande år skall lämna bifall till den gjorda framställningen och sålunda den nya organisationen träda i kraft redan den 1 januari 1905 eller senast därpå följande 1 januari. Folkmängdssiffran i Trelleborgs stad och Trelleborgs landskommun utgjorde den 31 december 1895 och den 31 december 1903 sammanlagdt respektive 5,526 och 7,565. Den sista siffran, ökad med minst två à tre hundratal, som belöpa sig å Kyrkoköpingeområdet, skulle komma att utgöra den nya folk-mängdssiffran.

Att Trelleborg sålunda synes stadt i mycket stark utveckling, torde vara oomtvistligt.

Enligt Kungl. Maj:ts proposition föreslås sju-tton läroverks ombildning till samskolor; bland dessa, utom Trelleborg, jämväl Salas och Södertäljes. Jag har mig bekant, att motioner komma att inom Första Kam-maren väckas om sistnämnda två läroverks ombildning till realskolor för gossar. Undantagas nämnda tre städer, visar medeltalet invånare i öfriga fjorton, efter i 1904 års statskalender angifna siffror, 3,160,8 stycken; högsta invånareantalet visar Arboga med 5,217 stycken. Med Sala och Södertälje bibehållna blir medelsiffran 3,740,3 stycken. Inrättandet af endast gosskolor föreslås i fjorton städer. Medelsiffran blir här 8,341,8 stycken, men är att beakta, att bland dessa fjorton städer finnas Borås med 16,383 invånare, Eskilstuna med 13,622 och Landskrona med 14,846 stycken, hvilka höga siffror gifvetvis öka medelantalet, afvensom af dessa fjorton städer endast fem, de tre nu nämnda inberäknade, visa högre in-

vånaresiffra än den för Trelleborg angifna, de öfriga nio mindre. Tages invånaresiffran till indelningsgrund — och torde lika mycket skäl härför föreligga, som att endast vid ett bestämdt tidsmoment fästa sig vid lärjungantalet — bör ingen tvekan förefinnas om hvilken kategori af de två: samskola eller endast gossläroverk, Trelleborg bör räknas till.

Såsom ett tugnt vägande skäl för upprättandet af samskolor i smärre samhällen har anförts, att därigenom lättast, för att ej säga endast därigenom, skulle kunna beredas möjlighet att inom samhället lämna lämplig undervisning åt den kvinnliga ungdomen. Att så kan vara förhållandet på andra orter, vill jag ej förneka, men anser att argumenteringen ej passar in på Trelleborg. Enligt af kommittén uppgjord beräkning å kommunernas sannolika bidrag till samskolornas underhåll, har kommittén rörande Trelleborg kommit till en slutsiffra af 3,356 kronor. Låt vara att denna siffra skulle kunna något minskas, då enligt min mening terminsafgifter borde kunna uttagas från än flera lärjungar än kommittén, efter stadsfullmäktiges uppskattning, beräknat, hvilken beräkning torde vara ganska låg. Det oaktadt skulle emellertid det belopp, som kunde beräknas belöpa på staden, därest detta oafkortadt eller till och med endast delvis ansloges till en flickskola, i förening med den omständigheten, att staden äger en fond, afsedd att användas till en flickskola, hvilken fond för närvarande uppgår till omkring 40,000 kronor, och dessutom fått sig donerad en tomt att användas till samma ändamål, vara mera än tillräckligt för åstadkommande af en flickskola, som uppfyllde till och med ganska stora anspråk.

Under återopande af det ofvan anförda, får jag värdsamt hemställa,

att Riksdagen ville, under förutsättning att kungl. propositionen i denna del i öfrigt antoges, besluta, att i Trelleborg skall inrättas en realskola för endast gossar.

Stockholm den 23 februari 1904.

K. v. Geijer.

I motionen instämmer

Nils Andersson.